

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av läs- och skrivundervisningen inom ämnena svenska/svenska som andraspråk i årskurserna 4-6 vid Kumla skola i Tyresö kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om skolan

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför under 2015 en kvalitetsgranskning av läs- och skrivundervisningen inom ämnena svenska/svenska som andraspråk i årskurserna 4-6. Granskningen av undervisningen vid Kumla skola i Tyresö kommun ingår i detta projekt.

Kumla skola besöktes den 30 och 31 mars samt den 1 april 2015. Ansvariga inspektörer har Mirzet Tursunovic och Kristina Svensson varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av läs- och skrivundervisningen inom ämnena svenska/svenska som andraspråk genomförs i 35 skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet, redovisas de samlade resultaten. För de skolor som ingått i granskningen ger detta en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor.

Bakgrundsuppgifter om Kumla skola

Kumla skola ligger i Trollbäcken i Tyresö kommun. Utbildningen vid skolan omfattar förskoleklass och grundskolans årskurser 1-9. Skolan leds av en rektor som har varit rektor på skolan i ca en månad vid tillfället för granskningen. Skolan har också två biträdande rektorer.

Läsåret 2013/2014 fanns det sammanlagt 808 elever inskrivna vid skolenheten, varav 68 elever i förskoleklass. Enligt Skolverkets officiella statistik uppnådde 85,3 procent av de elever som vårterminen 2014 gick i grundskolans årskurs 9 kunskapskraven i alla ämnen. Detta var en högre andel än i såväl Tyresö kommun (80,9 %) som i riket (77,4 %).

Av intervjuer med rektorn och lärarna framgår att av skolans drygt 800 elever går 168 elever i årskurserna 4-6 där undervisningen är organiserad i både hel-

och halvklass. I årskurs 4 finns 56 elever i tre klasser, årskurs 5 har 47 elever i två klasser, respektive 65 elever i årskurs 6 fördelade på tre klasser.

Sex lärare undervisar i ämnet svenska i årskurserna 4-6 och en lärare undervisar i ämnet svenska som andraspråk i samma årskurser. Skolans lärare är organiserade i arbetslag, årskursvis. Skolans undervisande personal har, enligt rektorn, under de senaste åren fått kompetensutveckling avseende arbete med läsförståelse.

Vid nationella provet läsåret 2013/2014 för årskurs 3 nådde något lägre andel av skolans elever kravnivåerna i de delprov som berör läsning i ämnet svenska än elever i riket som helhet. När det gäller skrivning nådde Kumla skolas elever i årskurs 3 bättre resultat än riket som helhet.¹ I årskurs 6 samma läsår låg det genomsnittliga provbetyget i ämnet svenska (12,4) under provbetyget i såväl kommunen (13,5) som i riket som helhet (13,5). För ämnet svenska som andraspråk saknas data då uppgiften baseras på färre än 10 elever.

Genomsnittliga provbetygspoäng vid nationella provet i årskurs 6 i ämnet svenska för läsåret 2013/2014 visar att flickorna har högre resultat än pojkarna i samtliga delprov. Motsvarande resultat i ämnet svenska som andraspråk saknas då resultatuppgiften baseras på färre än 10 elever.

Resultat

1. Görs syfte och mål med valt textinnehåll och arbetssätt tydligt för eleverna?

Här undersöks om läraren tar reda på elevernas behov, intresse, bakgrund och erfarenheter. Vidare om läraren motiverar eleverna, så att de förstår varför de ska arbeta med den aktuella texten eller skrivövningen. Här granskas också om läraren tydliggör för eleverna vad de ska lära sig och hur de ska arbeta för att nå målen.

Enligt skollagen ska hänsyn tas till elevers olika behov i utbildningen.² Alla barn ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.³ Enligt läroplanen för grundskolan (Lgr 11) ska läraren ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.⁴

¹ Fyra delprov berör Läsa och tre delprov berör Skriva. Vid Kumla skola nådde 93,9 procent av eleverna kravnivåerna när det gäller områden inom Läsa. För riket låg motsvarande nivåer på mellan 91,8 och 97,5 procent. När det gäller områden inom Skriva nådde mellan 86,4 och 92,4 procent av eleverna vid Kumla skola kravnivåerna. Motsvarande nivåer för riket var mellan 85,1 och 90,3 procent.

² 1 kap. 4 § andra stycket skollagen.

³ 3 kap. 3 § skollagen.

⁴ Lgr 11, avsnitt 2.2.

Skolverket betonar att lärandet stimuleras och underlättas av att innehållet i texterna engagerar och kopplar till elevernas erfarenheter.⁵

Forskning visar att om läraren formulerar tydliga mål på kort och lång sikt som eleverna förstår och accepterar så ökar elevernas lärande.⁶

En del lärare i ämnet svenska vid Kumla skola undervisar eleverna i bara en årskurs medan andra brukar följa sina elever under en längre tid. En lärare, som undervisat samma elevgrupp lite längre anser att hon *"känner till elevernas intressen"*. När frågan i elevintervjuer ställs om läraren frågar elever om deras intressen svarar en av eleverna: *"Nej typ aldrig. Någon gång har någon lärare frågat vad jag tycker är roligt. Läraren vet inte våra intressen, sport eller musik eller så."* Övriga elever i intervjugruppen instämmer i detta.

Det är vanligt att lärarna i ämneslaget gör en grov planering över vilka texter eleverna i de olika årskurserna ska arbeta med och sedan försöker lärarna ta hänsyn till elevernas intressen vid val av skriv- och läsuppgifter, som en lärare förklarar: *"En elev som har mycket kunskaper i historia kan då skriva texter om det."* Lärarna bestämmer ämnet och ger eleverna *"viss frihet"* att påverka inriktningen inom ett givet ämne. Ett exempel på detta är när läraren och eleverna bestämt att eleverna ska göra en skoltidning men innehållet i tidningen skulle eleverna bestämma på egen hand utifrån vad de tycker är angelägna frågor för skolans elever.

Eleverna upplever att det generellt sett är viktigt med både läsning och skrivning och ger många exempel som styrker deras uppfattning. Å andra sidan anser eleverna att arbetsuppgifterna inte alltid är intressanta och att eleverna oftast inte känner till varför de ska arbeta med en viss arbetsuppgift. Eleverna berättar vid intervjuer att de önskar att det skulle vara *"lite roligare, kanske göra en teater, vi gör aldrig en film"*. Enligt eleverna är det oftast läraren som bestämmer men ibland får eleverna välja vad de vill arbeta med på lektionerna i svenska. Det är vanligt att läraren bestämmer en kategori, exempelvis att eleverna ska arbeta med en viss faktatext, och sedan får eleverna välja en konkret uppgift inom given kategori. Det finns enstaka elever som önskar att de själva fick bestämma mer fast de flesta elever är nöjda med den ordningen som de nu har.

På frågan om det är tydlig vad de ska lära sig på en lektion i svenska svarar eleverna i en intervjugrupp att det oftast är tydligt och att läraren brukar, som en elev beskriver det, *"ibland visa på tavlan vad vi ska lära oss och vad vi ska göra"*.

⁵ Skolverket (2010). *Texters, textuppgifters och undervisningens betydelse för elevers läsförståelse. Fördjupad analys av PIRLS 2006*. Skolverkets aktuella analyser. Stockholm: Fritzes. Skolverket (2012). *PIRLS 2011. Rapport 381*.

⁶ Håkansson, J.; Sundberg D. Utmärkt undervisning – Framgångsfaktorer i svensk och internationell undervisning.

En elev i en annan intervjugrupp svarar att läraren *"aldrig berättar"* varför eleverna ska skriva en viss text och tillägger att eleverna *"bara hänger med"*. Eleverna i en tredje intervjugrupp uppger också att de inte tillfrågats när de ska läsa en bok gemensamt utan den boken bestämmer läraren. En elev i samma grupp förklarar att *"om läraren är på bra humör kan man mer få välja"* men i vilket fall som helst så förklarar inte läraren *"varför man ska läsa en viss text"*.

Resultatet från granskningens enkät⁷ bekräftar bilden när det gäller elevernas upplevelse om läraren förklarar vad eleverna ska lära sig. Knappt hälften av eleverna (49,7 %) vid Kumla skola svarar med *"stämmer helt och hållet"* vilket kan jämföras med 66,4 procent av eleverna totalt i granskningen som besvarar frågan på samma sätt.

Under lektionsobservationer framkommer att lärarna inte förklarar syftet och målet med lektionerna och inte heller vad som är lektionens övergripande kunskapsmål. Alla elever förväntas göra de tilldelade arbetsuppgifterna, som är likadana för alla elever, även om många elever berättar senare i intervjuerna att uppgifterna är för lätta. De elever som blir klara får extra uppgifter men skolinspektörerna kan inte bedöma om uppgifterna är av högre svårighetsgrad. De fåtal elever som kan tycka att enstaka uppgifter är svåra får hoppa över dem och vänta på gemensam genomgång som läraren inte alltid hinner med på slutet av lektionen.

Som tidigare konstaterats har rektorn varit rektor för skolan under en månad vid tidpunkten för granskningen och har inte hunnit skaffa sig en helhetsbild kring lärarnas undervisning i ämnena svenska och svenska som andraspråk. Han planerar snarast att börja besöka alla lärare för att ta reda på vad som händer i klassrummen och vill även ta del av lärarnas planeringar. Rektorn tror att det kan finnas brister i gemensam planering och utvärdering av ämnet svenska. Vidare anser rektorn att eventuella brister i en genomtänkt planering kan leda till att det blir läroböcker som i stor utsträckning styr undervisningen istället för elevernas intressen och bakgrund som ska vara utgångspunkten för undervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna vid Kumla skola i låg grad gör syfte och mål med valt textinnehåll och arbetssätt tydligt för eleverna.

Lärarna behöver generellt sett i större utsträckning utgå ifrån enskilda elevers bakgrund, intressen och individuella erfarenheter vid valet av arbetsuppgifter för att kunna motivera eleverna. Vidare behöver lärarna förklara för eleverna

⁷ Antalet elever vid Kumla skola besvarade enkätens olika frågor varierade mellan 144 och 149 elever (av 168 elever i årskurserna 4-6) vilket innebär en svarsfrekvens på ca 90 procent.

varför de ska arbeta med aktuella arbetsuppgifter så att eleverna ser sambandet mellan arbetsuppgifter och de förmågor som de ska utveckla.

2. Får eleverna lära sig läs- och skrivstrategier för att utveckla sin läs- och skrivförmåga?

2.1 Får eleverna lära sig lässtrategier för att urskilja texters budskap, både de uttalade och sådant som står mellan raderna?

Här undersöks om eleverna får lära sig att läsa och förstå olika typer av texter, använda olika angreppssätt utifrån vilket syfte de läser en text, reflektera över texter, urskilja budskap i texter samt sätta texter i relation till tidigare erfarenheter och kunskaper.

Här granskas också om läraren ser till att eleverna strukturerat får samtala om egna och andras texter med ett aktivt lärarstöd utan fokus på rätt eller fel svar. Vidare om läraren medvetet arbetar med att ge eleverna verktyg som hjälper dem att förstå det de läser.

Enligt skollagen syftar utbildningen till att främja elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsställande individer och medborgare.⁸

Enligt kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk ska eleverna genom undervisningen ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften.

Forskning visar att det är betydelsefullt att eleverna får stöd genom samtal om texternas innehåll för att kunna utveckla läs- och skrivstrategier.⁹

Olika texter

Enligt lärarna diskuteras i ämneslaget och med eleverna vilka typer av texter de ska arbeta med på lektionerna. Detta för att åstadkomma en bredd i textunderlagen. Under intervjuerna framkommer att eleverna läser och arbetar med olika typer av texter. Eleverna nämner i intervjuerna att de arbetar med faktatexter, argumenterade texter och skönlitteratur. I två av klasserna som observerats har eleverna läst en bok som handlar om ungdomsproblem i skolan och bland annat nätmobbning, som gemensam ingång inför en bokrecension som alla elever kommer att skriva på skolans datorer. De teman som boken behandlar har eleverna även arbetat med inom andra ämnen som de undervisas i av den lärare som de har i ämnet svenska. Eleverna berättar att lärarna brukar vara bra på att förklara skillnader mellan olika typer av texter och redogöra för skillnader mellan exempelvis faktatexter och en recension.

⁸ 1 kap. 4 § tredje stycket skollagen.

⁹ Skolverket "Nya språket lyfter" kapitel "Vad säger forskning" sid 15.

Elevernas svar i granskningens enkät visar att läsningen på lektionerna i svenska domineras av skönlitteratur (berättelser, dikter) och att faktatexter i något mindre utsträckning förekommer. Nästan 70 procent av eleverna vid Kumla skola svarar i enkät med *"stämmer inte alls"* gällande enkätpåståendet att de arbetar med webbtexter (exempelvis bloggar, twitter, facebook) vilket kan jämföras med övriga¹⁰ svarande i enkäten där 50 procent av eleverna angav att det inte stämmer alls att de arbetar med webbtexter på lektionerna i svenska.

Webbtexter är således den texttyp som eleverna mycket sällan arbetar med. Såväl intervjuer, lektionsobservationer och elevernas svar i granskningens enkät bekräftar detta. Lärarna anger i intervjun att vissa undervisningslokaler i skolan har dålig nätåtkomst vilket gör att det blir svårt att gå ut på nätet och att datorerna är få till antalet och behöver bokas i förväg vilket kan utgöra ett hinder. Detta har även kunnat observeras på ett par lektioner där eleverna fick lämna undervisningsrummet för att få nätuppkoppling och därmed få tillgång till sina texter som sparas på nätet.

Lässtrategier

För att läraren ska hjälpa eleverna att förstå en text är det vanligt att lärarna förklarar svåra ord i texten och skriver upp på tavlan innan texten ska läsas. Eleverna efterfrågar mer samtal kring texterna som de läser och tolkar för att gemensamt hitta svar på något som står i texten. Eleverna känner dock inte till att de arbetat med olika lästekniker och lässtrategier. Lärarna nämner att de arbetat med sökläsnings i samband med att eleverna ska hitta det de söker i en större mängd text. I övrigt anser lärarna att undervisning i och samtal om olika lästekniker och lässtrategier inte har någon central plats i undervisningen.

När frågan om hur lärarna förbereder eleverna för textläsning ställs är det spontana svaret att det är svårt att svara på. En lärare berättar om ett fall när eleverna skulle läsa i läsförståelseboken en text om gruvorna, då pratade läraren med eleverna om gruvor och hur det var i samhället. Till texten fanns fakta- och förståelsefrågor som de tillsammans gick igenom efter läsningen. Ju mer förförståelse eleverna har ju mer fastnar hos dem, menar läraren. En annan arbetsuppgift gick ut på att läsa om lodjur och det fanns svåra ord i texten som de pratat om i klassen. När det gäller undervisning i svenska som andraspråk brukar läraren kort berätta med enkla ord vad texten handlar om. Läraren uppger vid intervjun att det är mer under tiden de läser som de pratar om texten än att läraren förbereder eleverna innan själva läsningen.

Under ett par observerade lektioner arbetade eleverna enskilt. Eleverna fick ingen strukturerad lektionsavslutning av sammanfattande karaktär där de tillsammans fick reflektera över den genomförda lektionen eller vad de har lärt sig under lektionen.

¹⁰ Ca 2 300 elever vid 35 skolor som ingår i granskningen besvarade enkäten.

Under en observerad lektion arbetade eleverna under lärarens ledning med olika talesätt. Läraren läste upp ett talesätt från en idébok för lärare, sedan fick eleverna berätta eller gissa vad det upplästa talesättet handlade om. Eleverna vågade ställa frågor, räcka upp handen och vänta på lärarens hjälp. Observationen visade att det var ett tillåtande klimat i klassrummet och att eleverna kände sig trygga och de svarade utan att behöva tänka på om det är rätt svar. Inte heller under denna lektion fick eleverna prata om lektionen, hur och varför de har lärt sig något. Läraren instämmer i detta vid efterföljande intervju att de vanligen inte sammanfattar lektionen.

Övriga iakttagelser

Vid samtliga intervjuer framkommer att eleverna börjar de flesta skoldagar med ett pass tystläsning. Eleverna kan själva välja vad de vill läsa och det finns inget krav eller förväntan att de ska redovisa det lästa för någon i någon form. Det brukar vara olika texter som då läses uppger eleverna, alltifrån skönlitterära böcker, böcker på engelska eller böcker från andra skolämnena. När frågan ställs vad som är syftet med denna läsning svarar eleverna att de inte vet och att de alltid gjort på detta sätt. Eleverna lyfter också fram att det är bra att läsa, att man därmed utvecklar sitt ordförråd men vill ha mer tydlighet kring vad och varför de ska läsa.

Flera dagar i veckan har eleverna också högläsning i en bok som läraren valt ut och där läraren står för högläsningen. Inte heller här förväntas det att eleverna på något sätt ska redovisa sin förståelse av texter som läraren läser uppger eleverna. Här förstår eleverna inte syftet med detta och är mer kritiska och menar exempelvis att det hade varit bättre om de alltid hade haft diskussion kring den upplästa boken eller att de fick skriva om innehållet på något sätt. Som det är nu menar eleverna att det finns elever som inte alls är koncentrerade på lärarens läsning och gör någon annat under tiden.

Skolans rutiner kring såväl tystläsning som högläsning, som rektorn menar att forskning inte entydigt kan påvisa nyttan med, kommer att ses över. Den planerade genomlysningen kommer ge svar på frågan om skolan ska fortsätta med dessa arbetssätt. Läsningen behöver, enligt rektorn, bli mer planerad och genomtänkt så att det blir tydligt vad den syftar till och att skolans arbetsmodell leder till att eleverna utvecklar sin läsförmåga.

Skolan har under de senaste åren genomfört en kompetensutveckling av all undervisande personal vid skolan som handlat om att arbeta med läsförståelse. Enligt rektorn har kommunen blivit beviljad medel för Läslyftet¹¹. Rektorn uppger att han ännu inte tagit ställning till om och hur skolan ska delta i detta då flera utvecklingsprojekt pågår och det inte går att utveckla för mycket sam-

¹¹ Enligt Skolverket syftar Läslyftet till att öka elevers läsförståelse och skrivförmåga genom att stärka och utveckla kvaliteten i undervisningen. Som sådant bygger Läslyftet på kollegialt lärande.

tidigt. I intervjun med lärarna uppskattas att kompetensutvecklingsbehovet är stort. Lärarna uppger exempelvis att de inte fått så mycket kompetensutveckling kring läs- och skrivstrategier som de ansett sig vara i behov av och som de efterfrågat.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att undervisningen vid Kumla skola i låg grad innebär att eleverna får lära sig lässtrategier för att urskilja texters budskap, både det uttalade och sådant som står mellan raderna.

Granskningen visar att eleverna får möta olika typer av texter i undervisningen i svenska men eleverna får emellertid inte lära sig olika lästekniker kopplat till syfte med läsningen. Granskningen visar vidare att eleverna nästan inte alls ges tillfällen att strukturerat få samtala om de texter som de arbetat med. Det varierar mellan olika klasser och lärare om eleverna får ett aktivt stöd när de bearbetar texter i syfte att förstå dem. Skolan behöver se till att eleverna under lärarens ledning får bearbeta de texter de läser såväl vid tystläsning som vid högläsning. Granskningen visar att det råder ett gott studieklimat vid samtliga observerade lektioner och eleverna vågar ställa frågor vilket är en förutsättning för god läsutveckling.

2.2 Får eleverna lära sig skrivstrategier för att skapa olika typer av texter med anpassning utifrån deras typiska uppbyggnad och språkliga drag?

Här undersöks om eleverna får lära sig vad som är typiskt för olika texter, att skriva olika typer av producerande texter och om de får lära sig hur man bygger upp en text beroende på syfte och sammanhang. Vidare granskas också om eleverna får lära sig att bearbeta de texter de skriver.

Här granskas också om läraren ser till att eleverna strukturerat får samtala om egna och andras texter med ett aktivt lärarstöd utan fokus på rätt eller fel svar. Vidare om läraren medvetet arbetar med att ge eleverna verktyg som hjälper dem att utveckla sitt skrivande.

Enligt skollagen syftar utbildningen till att främja elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsställande individer och medborgare.¹²

Enligt kursplanerna ska eleverna genom undervisningen ges förutsättningar att formulera sig och kommunicera i tal och skrift samt anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang.

Forskning visar att elevernas skrivutveckling gynnas av att eleverna får skriva och kommunicera egna texter och av att de får undervisning om skrivande.¹³

¹² 1 kap. 4 § tredje stycket skollagen.

¹³ Skolinspektionens kunskapsöversikt inför projektet www.skolinspektionen.se

Olika texter

Lärarna uppger i intervjun att de ser till att eleverna på lektionerna i svenska arbetar med berättelser, bokrecensioner, sagor, faktatexter, insändare och argumentationstexter.

Eleverna berättar att de på lektionerna i svenska får lära sig vad som är typiskt för olika texter som de har arbetat med. Som en elev säger: *"Typ att sagor har ett lyckligt slut och att en saga börjar med att 'det var en gång'."* I en intervjugrupp berättar eleverna att de ofta skriver berättelser och kortare sagor. De har också arbetat med faktatexter då eleverna fick skriva om ett land. En elev beskriver: *"Vi skulle skriva meningar om det som står i faktatexten. Inte skriva av utan med egna ord."* Eleverna brukar också få bilder som de ska skriva berättelser till. Eleverna uppger även att de känner till och har arbetat med insändare. De senaste lektionerna har eleverna i denna intervjugrupp arbetat med argumenterande texter.

I en annan elevintervjugrupp berättar eleverna att de har skrivit recension kring en bok som alla i klassen läst. Här menar eleverna också att de arbetat med insändare men tycker att det har varit svårt eftersom de inte fick någon förklaring vare sig varför de skulle skriva den eller hur en insändare skulle vara skriven. Som en elev uttrycker det: *"Vi får bara en uppgift men vet inte hur man ska göra."* Överlag menar eleverna i den här intervjugruppen att det är *"så ottydligt med instruktionerna"* oavsett vilken skrivuppgift de än arbetar med.

Elevernas svar i granskningens enkät visar att de på lektionerna i svenska brukar träna på att skriva mestadels berättande texter (exempelvis sagor och dikter) åtföljd av faktatexter. Cirka 65 procent av eleverna vid Kumla skola svarar i enkäten att det *"stämmer inte alls"* och drygt 22 procent med att det *"stämmer ganska dåligt"* gällande enkätpåståendet om de brukar träna på att skriva webbtexter (exempelvis bloggar, twitter, facebook) vilket är betydligt lägre jämfört med övriga svarande i granskningens enkät (ca 55 respektive ca 20 %). Även i elevintervjuerna bekräftas den bilden att de sällan arbetar med någon form av webbtexter.

Skrivstrategier

Lektionsobservationer visar att lärare använder sig av olika metoder när de hjälper eleverna att skriva texter. Observationerna visar också att det varierar i konkreta undervisningssituationer hur eleverna förbereds inför skrivuppgifter. Likaså varierar det stort mellan eleverna i hur de upplever att de får stöd och hjälp i sitt skrivande.

Eleverna berättar i en av intervjugrupperna att när de skulle skriva en spökhistoria fick de läsa en sådan för att få en uppfattning om hur man kunde skriva sådana texter. En gång tittade samma elevgrupp på en film och därefter skulle de skriva om filmen. Överlag menar eleverna i den här gruppen att de

uppskattar lärarens stöd under sina skrivuppgifter. De berättar att läraren förklarar vad man ska tänka på inför skrivande. Dessutom menar eleverna att de brukar få hjälpa varandra när de skriver sina texter och att läraren aktivt uppmuntrar elevsamarbetet. Samma positiva upplevelse av lärarens hjälp med skrivningen framförs i en annan elevgrupp. Här berättar eleverna om att de arbetat med en tankekarta som de skulle sammafatta till en text. Läraren skrev på whiteboarden tankebubblor utifrån elevernas diskussioner. Både läraren och andra elever var behjälpliga under denna skrivuppgift som handlade om röd-räven som i grunden var en enskild skrivuppgift.

Å andra sidan är eleverna i en tredje intervjugrupp inte alls nöjda med hur hela upplägget kring en skrivuppgift brukar se ut. Eleverna berättar att de en gång skulle skriva en insändare och tyckte att det var svårt att förstå vad de skulle göra. Det var första gången som klassen skulle skriva en insändare. En elev berättar: *"Vi får ingen förklaring varför vi ska göra det eller vad en insändare är. Om man frågar säger läraren bara att jag ska läsa själv hur man ska göra. Läraren berättar inte. Om man frågar efter hjälp får man inte det. Man ska läsa själv. Vi fick ingen mall, inga instruktioner. Vi får bara en uppgift men vet inte hur man ska göra."* Enligt eleverna fick de själva leta i en läsförståelsebok och läsa sig fram till vad en insändare är. Det har dock på senare tid ändrats något till det bättre enligt eleverna. När de nu skulle skriva en recension fick de en övning i en bok och skulle läsa en recension samt fick frågor kring vad en recension är. Eleverna fick en mall som visade vad man ska ha med i en recension. Men, som en elev berättar, *"det framgår inte vad man ska göra för att få den bättre. Man vet inte om man är på A eller C nivå"*.

Eleverna uppger vidare att eftersom läraren inte går igenom skrivuppgiften ordentligt blir det många frågor som läraren inte hinner med. En elev berättar: *"Frågorna är nog mer kring att komma igång och att man vill att läraren ska läsa igenom. Wifi är väldigt dåligt i huset och det fungerar inte. Man kan behöva olika hjälp. Läraren är otydlig, berättar inte vad man kan göra bättre. Står mest okej när man får respons."* Eleverna efterfrågar mer tydliga förbättringsförslag från läraren. Det är inte heller klargjort av läraren att eleverna i den här klassen får be någon kamrat att läsa texten och ge respons. Lektionsobservationer, där samma grupp elever observerades, bekräftar i stort elevernas upplevelser kring bristande stöd och tydliga instruktioner inför skrivuppgifter och eleverna får sällan tillfällen att utveckla sina texter. Läraren är mottagaren, läser och ger en kommentar som eleverna kan använda sig av nästa gång. Ingen läser texten under tiden som de skriver dem utom läraren om eleverna ber om hjälp. I övrigt berättar lärarna att när texten är klar lämnas den bara till läraren för bedömning.

Lärarna menar att de på olika sätt hjälper eleverna att skriva olika typer av texter. De brukar förklara, läsa texter och beskriva vad som ska finnas i en viss text. Vissa lärare undervisar samma elever i flera ämnen och kan därigenom kombinera olika teman och arbeta med dessa inom flera ämnen. Förra året,

valåret, arbetade de mycket ämnesöverskridande med teman som handlade om just valet. Det är viktigt enligt lärarna att sätta in texterna i ett sammanhang.

Övriga iakttagelser

Framförallt lektionsobservationerna och även intervjuerna med eleverna visar att det ofta förekommer att eleverna skriver vissa texter utan att de är förberedda för skrivuppgiften. Det är sällan att eleverna får diskutera och strukturerat samtala om egna texter med andra elever. Det kan bli svårt, berättar eleverna i intervjuerna, att motivera elever inför en skrivuppgift när de vet att den enda mottagaren är läraren och när eleverna dessutom upplever att de sällan får bra förslag på hur de skulle kunna förbättra sina texter. Kamratrespons förekommer visserligen men rätt så sällan, enligt både eleverna och lärarna och eleverna berättar att de inte fått veta hur de skulle ge respons och därför blir det bara så att de säger att texten är bra och ingen ser då meningen med kamratresponsen. Under lektionsobservationer framkommer att även lärarnas respons under elevernas skrivuppgifter generellt sett är låg och leder inte till att eleverna bearbetar de texter som de skriver.

Ett återkommande tema vid intervjuer med såväl eleverna som lärarna är att skolans elever har begränsad tillgång till datorer och att internetuppkopplingen är dålig. Detta var tydligt även i samband med lektionsobservationer när flertal elever fick lämna undervisningslokalen för att kunna ha uppkoppling, vilket för övrigt krävdes för att eleverna skulle ha tillgång till sina sparade arbeten. Det förekom att en stor del av lektionen gick åt att hitta en dator som fungerade och kunde kopplas upp mot nätet. En lärare berättar att hon ofta använder smartboarden men att skolan bara tillhandahåller 20 datorer för ca 300 elever i årskurserna 1-5 som lärarna långt i förväg måste boka: *"Man kan aldrig vara spontan vad gäller datorer. Det jag kan göra spontant är att eleverna kan använda min dator."*

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna vid Kumla skola i låg grad får lära sig skrivstrategier för att skapa olika typer av texter beroende på syfte och sammanhang.

Granskningen visar att eleverna inte får ett aktivt stöd med att utveckla sitt skrivande och inte heller verktyg som hjälper dem att utveckla och bearbeta de olika texter som de skriver. Vidare visar granskningen att eleverna inte ges möjligheter att samtala om egna och andras texter. Eleverna tränas inte i tillräcklig utsträckning med att ge varandra aktiv respons och fungera som mottagare av varandras texter vilket leder till att öka elevernas motivation och entusiasm inför en viss skrivuppgift avtar.

3. Utmanar och vidgar undervisningen elevernas intresse för läsning och skrivning?

Här undersöks om läraren följer upp hur varje elevs intresse för läsning och skrivning utvecklas och tillsammans med eleverna utvärderar undervisningen. Vidare om läraren utgår från detta för att säkerställa att läs- och skrivundervisningen inriktas mot en tydlig progression i varje elevs lärande. Här undersöks också om eleverna (i intervjuer och enkät) uppger att deras intresse för läsning och skrivning ökar.

Enligt kursplanerna ska undervisningen i svenska och svenska som andraspråk stimulera elevernas intresse för att skriva och läsa.

Skolverket visar i en rapport att de elever som tycker om att läsa har ett bättre läsprovresultat än elever som inte tycker om att läsa.¹⁴

Lägre andel elever vid Kumla skola än den totala andelen svarande i granskningsenkät svarar positivt på frågan om deras lärare frågar eleverna vad de tycker om undervisningen i ämnet¹⁵.

På en fråga i en elevintervju, om läraren brukar fråga eleverna vad de tycker om undervisningen i svenska svarar en elev: *"Någon gång har det väl hänt. Sällan."* Eleverna i samma intervjugrupp uppger att de känner sig fria att säga till läraren om de har någon åsikt om undervisningen och en elev säger att eleven har gjort det någon gång utan att läraren aktivt frågat om elevernas åsikter om undervisningen. Lika kritiska till att läraren inte frågar eleverna om vad de tycker om undervisningen var eleverna i en annan grupp där en elev svarar: *"Nej, det gör läraren aldrig."* I en tredje grupp berättar eleverna att de klagat på undervisningen i svenska hos sin mentor som framfört denna kritik till berörd lärare utan att det har blivit särskilt bättre.

Även lärarna medger att de sällan frågar eleverna om vad de egentligen tycker om undervisningen, som en lärare uttrycker det: *"Vi pratar nog mer om beteenden och den sociala utvecklingen än om själva undervisningen."* Det förekommer dock, enligt lärarna, att de i slutet av ett längre projekt utvärderar helheten men inte heller då, säger en lärare, *"frågar vi kanske inte direkt vad de tycker om undervisningen"*. Lärarna berättar också om att de har en planering som de följer. Det bestäms i ämnesgrupperna vad man ska arbeta med i respektive årskurs. På sådant sätt går det, enligt lärarna, även att få en uppfattning om vilka delar i det centrala innehållet eleverna tidigare arbetat med och vad de ska arbeta med under kommande läsår. Därigenom upplever lärarna att de kan se en progress-

¹⁴ Skolverket (2012). *PIRLS 2011 – Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv*. Stockholm.

¹⁵ Det är exempelvis fler elever som svarar att det *"stämmer inte alls"* (18 %) än vad som svarar *"stämmer helt och hållet"* (10 %) på frågan om *"min lärare frågar mig vad jag tycker om undervisningen i ämnet"*.

ion i utveckling av elevernas läs- och skrivförmågor som följs på individnivå under lektionerna och vid utvecklingssamtal.

Av enkätsvar framgår att en lägre andel av eleverna vid Kumla skola än den totala andelen svarande i granskningens enkät har en positiv syn på att undervisningen i svenska gör att de vill läsa mer och skriva mer. Skillnaderna blir ännu större mellan den totala andelen svarande och eleverna vid Kumla skola när det handlar om undervisningen i ämnet gör att de vill skriva mer.

En annan problematik lyfter särskilt eleverna fram då de anser att de ofta har vikarier och att detta fungerar dåligt: *"Kommunikation mellan lärare och vikarie är väldigt, väldigt dålig. Vi har ganska ofta vikarier. Fungerar mycket dåligt när vi har vikarier. Ibland får vi då bara kolla på film."* Att det inte fungerar tillfredsställande med vikarier är en uppfattning som även lärarna delar med eleverna. En lärare säger att *"även om man gjort planering till vikarien gör inte alltid vikarien det som de ska göra"* vilket i slutändan drabbar eleverna.

Eleverna uttrycker en uppfattning i intervjuerna att de läser mer på lektionerna i svenska än vad de skriver och önskar att det var mer balanserat. Många är tveksamma till att just undervisningen i ämnet gör att de vill läsa och skriva mer. Det finns också elever, som exempelvis denna, som är starkt kritisk till undervisningen: *"Det har blivit flummigt. Det är småhackigt, man får läsa om. Det finns inget sammanhang. Vissa uppgifter kan vara roliga, andra tråkiga."*

Lärarna å sin sida framför en förhoppning om att deras arbetssätt, att eleverna får möta och arbeta med olika typer av texter får sitt intresse för läsning och skrivning vidgat. Dessutom menar lärarna att de alltid pushar sina elever, berättar vad som är bra och vad som skulle kunna utvecklas. Eleverna ges respons från både lärarna och eleverna vilket, enligt lärarna, bör leda till att elevernas intresse för läsning och skrivning ökar.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att läs- och skrivundervisningen vid Kumla skola i ganska låg grad ökar elevernas intresse för att läsa och skriva.

Granskningen visar att eleverna anser att såväl läsningen som skrivningen är viktiga färdigheter samtidigt som de överlag är kritiska till hur undervisningen i ämnet svenska i de delarna fungerar vid skolan. Granskningen visar vidare att eleverna sällan efterfrågas vad de själva tycker om undervisningen. Likaså upplever eleverna att deras intressen och erfarenheter inte tillmäts någon större betydelse vid valet av läs- och skrivuppgifter. Sammantaget ökar inte detta elevernas intresse och entusiasm inför arbetsuppgifter relaterade till läsning och skrivning.

Syfte och frågeställningar

Syftet är att granska om eleverna får en undervisning i svenska/svenska som andraspråk som engagerar, motiverar och vidgar deras intresse för läsning och skrivning samt utvecklar deras läs- och skrivstrategier, så att tilltron till och utvecklingen av den egna språkliga och kommunikativa förmågan stärks. Projektets övergripande frågeställningar är:

- Får eleverna lära sig läs- och skrivstrategier för att utveckla sin läs- och skrivförmåga?
- Får eleverna ett aktivt stöd i läs- och skrivundervisningen?

Metod och material

Granskningen av undervisningen i svenska i årskurs 4-6 innebär att inspektörerna samlar in skriftlig dokumentation samt besöker skolorna, observerar undervisningen, intervjuar lärare, rektor och elever. Skolinspektionen har också genomfört en elevenkät vid samtliga skolor som ingår i granskningen.

All information analyseras sedan för varje enskild skola och sammanställs och redovisas i ett beslut för skolan och i denna rapport.